

ОСОБИСТІСНІ ЦІННОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Корольов Д.К. Особистісні цінності інтелектуально обдарованої особистості. У роботі представлені результати емпіричного дослідження особистісних цінностей інтелектуально обдарованої особистості, проведеного за допомогою глибинного структурованого інтерв'ю. До участі в дослідженні були залучені студенти 2-4 курсів різних спеціальностей, а також інтелектуально обдаровані дорослі, що мають особливі професійні досягнення. У результаті було виділено та описано шість типів життєвої активності, що внутрішньо пов'язані з орієнтацією на конкретні особистісні цінності та формують в аспекті прояву обдарованості певний спосіб життя: емоційно насичений, орієнтований на комфорт, різноспрямований, утилітарний, орієнтований на роботу та сфокусований на змісті діяльності спосіб життя. У межах проаналізованих типів взаємозв'язок особливих досягнень та прийняття певних особистісних цінностей свідчить про важливу роль останніх в регуляції життєдіяльності обдарованої особистості.

Ключові слова: цінності обдарованої особистості, інтелектуальна обдарованість, обдарованість, особистість, цінності.

Королёв Д.К. Личностные ценности интеллектуально одаренной личности. В работе представлены результаты эмпирического исследования личностных ценностей интеллектуально одаренной личности, проведенного с помощью глубинного структурированного интервью. К участию в исследовании привлекались студенты 2-4 курсов различных специальностей, а также интеллектуально одаренные взрослые, имеющие особые профессиональные достижения. В результате были выделены и описаны шесть типов жизненной активности, внутренне связанных с ориентацией на конкретные личностные ценности и формирующих в аспекте проявления одаренности определенный образ жизни: эмоционально насыщенный, ориентированный на комфорт, разнонаправленный, утилитарный, ориентированный на работу и сфокусированный на содержании деятельности образ жизни. В рамках проанализированных типов взаимосвязь особых достижений и принятия определенных жизненных ценностей свидетельствует о важной роли последних в регуляции жизнедеятельности одаренной личности.

Ключевые слова: ценности одаренной личности, интеллектуальная одаренность, одаренность, личность, ценности.

Постановка проблеми. Відомо, що з-поміж інших регулятивних функцій, система цінностей особистості визначає програми та стратегії діяльності, організовує мотиваційну сферу (зокрема, обумовлює ієрархічність потреб, локус контролю та рівень домагань), інструментальні орієнтації на конкретні об'єкти, види діяльності (цілі та засоби їх досягнення) та спілкування як засіб досягнення цілей [9; 12; 13; 20]. То ж природним є інтерес дослідників до ціннісної сфери саме обдарованих осіб.

Різні аспекти зв'язку особливостей ціннісної сфери особистості із проявами обдарованості розглядаються в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених [7]. Зокрема, досліджуються особливості моральної відповідальності обдарованих дорослих [12], морально-ціннісне виховання обдарованих дітей [13; 14; 33], етична обдарованість

[34] та етичне лідерство [25], зв'язок обдарованості та моральності в дорослих та дітей [21; 23; 24; 26; 27; 30; 31; 35], емоційні, ціннісні особливості та особистісні якості, що пов'язані з обдарованістю [32; 33]. Водночас, попри те, що зміст ціннісно-смыслових структур розглядається сучасними дослідниками як детермінанта процесів саморозвитку та самореалізації обдарованої особистості [12; 16], досліджень власне цінностей обдарованої особистості на сьогодні проведено вкрай мало, наявні емпіричні дані є недостатніми та суперечливими [3, с. 34; 7, с. 73].

Аналіз останніх публікацій. Серед досліджень ціннісної сфери обдарованої особистості, проведених вітчизняними та зарубіжними науковцями [6; 8; 10; 16; 17; 18; 22; 28; 29], виділяється дослідження Т.В. Спешилової [16; 17], яка здійснила емпіричне порівняння характеристик ціннісно-смыслові сфери підлітків з явною обдарованістю (розвинені здібності, креативність та наявні інтелектуальні досягнення), прихованою обдарованістю (розвинені здібності та креативність за відсутності інтелектуальних досягнень) та пересічних підлітків. За результатами виявилось, що в системі життєвих смислів явно обдарованих підлітків пріоритетним є екзистенційний смисл. Серед індивідуальних життєвих цінностей провідні місця посідають професійне життя, навчання та освіта, саморозвиток, досягнення. Ці підлітки володіють зрілим, добре структурованим світоглядом, усвідомлюють власний багатий когнітивний потенціал, прагнуть до самовдосконалення та самоактуалізації. Їм найбільш властиві смисли: «реалізувати себе», «вірити в розвиток», «самовдосконалюватись», «багато досягти». При цьому спостерігається дефіцит цінностей існування та комфорту [16; 17].

Учні з прихованою обдарованістю мають досить зрілий, розгорнутий світогляд. Домінантою для них є пошук сенсу життя та визначення спрямованості свого життєвого шляху. Переважають духовні та моральні цінності, милосердя, доброта, мораль, релігійні переконання, водночас спостерігається дефіцит цінностей пізнання. Для таких старшокласників характерні незначущість професійної діяльності, відсутність прагнення підвищувати власний освітній рівень, ігнорування освіти як фактора розвитку та придушення творчих проявів [16; 17].

Ціннісна сфера пересічних старшокласників характеризується домінуванням цінностей існування та комфорту. Респонденти прагнуть до матеріального благополуччя, відданої дружби, отримання від життя задоволення, постійних розваг, а також до піклування про своє фізичне та психічне здоров'я, привабливу зовнішність. Цінності пізнання, самоосвіти, інтелектуального розвитку для них незначущі [16; 17].

У інших описаних в літературі дослідженнях цінності не розглядаються як причини, наслідки або модераторні змінні у прояві обдарованості. Так, у роботі Д. Любінскі, Д. Шмідта та К. Бенбоу висвітлюються особливості застосування методики діагностики професійних цінностей (інтересів) за Олпортом-Верноном-Ліндсеєм у високообдарованих осіб [28].

К. Ферріман, Д. Любінскі та К. Бенбоу вивчали цінність різних аспектів роботи для обдарованих у галузі науки, техніки, технології та математики, чоловіків та жінок, з дітьми та без дітей, у двадцять п'ять та в тридцять п'ять років. Проте порівняння між обдарованими та пересічними особами не проводилося [22].

Е. Мачу та С. Навратілова досліджували цінності обдарованих одинадцятирічних учнів. Однак порівняння з групою учнів, яких не розглядали як обдарованих, ними також

не здійснювалося, і зміст розглянутих цінностей (здоров'я, стосунки в родині тощо) не мав безпосереднього стосунку до регуляції діяльності та прояву здібностей [29].

Проблема виховання цінностей у лінгвістично обдарованих учнів піднімалася в роботах Л.Н. Щербатих. Проте йшлося про виховання загальнолюдських цінностей під час вивчення іномоземної мови [19]. Цінності обдарованих старшокласників вивчала також Т.А. Клімонтова, але визначення специфіки ціннісної сфери обдарованих не було метою дослідження [6].

У порівняльному дослідженні Л.І. Ларіонової були встановлені крос-культурні відмінності в цінностях російських та монгольських обдарованих студентів. Однак аналіз специфіки цінностей обдарованих осіб автором не наводиться [8].

Формулювання мети і завдань статті. Викладене вище визначило мету нашого дослідження – емпірично визначити специфіку ціннісної системи інтелектуально обдарованої особистості.

Виклад методики і результатів дослідження. Для досягнення поставленої мети необхідно дібрати адекватні методи вивчення ціннісної сфери обдарованої особистості.

Відомо, що першими методами дослідження цінностей, що отримали широке розповсюдження з 30-х років ХХ сторіччя, стали стандартизовані опитувальники та подібні до них методики. Здійснювалися спроби створити номотетичну методику, яка охоплювала б максимально широке коло цінностей та була б адекватною різним культурам. Останнім великим таким проектом стали роботи Ш. Шварца [4].

Однак з погляду гуманітарної парадигми в психології, вивчати людину як особистість можна лише через діалог із нею, в бесіді рівних, в бесіді двох особистостей [11]. То ж слід погодитись з Н.І. Непомнящою в тому, що універсальні стандартизовані методики неминуче не відображають частину цінностей навіть пересічного досліджуваного [15]. Це значно більшою мірою вірно щодо обдарованої особистості: її відмітними особливостями є виражена індивідуальність та нонконформізм. Тому більш адекватними методами вивчення ціннісної регуляції розвитку та діяльності обдарованої особистості є методи, що дозволяють отримати індивідуалізовану інформацію, зокрема, метод інтерв'ю. С. Квале зазначає, що інтерв'ю особливо підходить для вивчення того, як люди розуміють смисли у власному життєвому світі, опису їх переживань, прояснення та деталізації їх поглядів на життєвий світ [5].

У разі інтерв'ювання з метою дослідження обдарованості та цінностей найбільш доцільним інструментом є глибинне структуроване інтерв'ю [1].

У нашому дослідженні вибірка складалась з 37 осіб (11 чоловіків та 26 жінок), студентів 2-4 курсів різних спеціальностей (соціологія, історія, філологія, економіка, радіофізика) Київського національного університету імені Тараса Шевченка та п'яти осіб 35-45 років, що мають особливі професійні досягнення в галузі інформаційних технологій, працюють у глобальних компаніях, зокрема, в Європі та США.

Інтерв'ювання проводилось у формі індивідуальної бесіди тривалістю до однієї години. Більшість інтерв'ю було записано на диктофон, інші – занотовувались інтерв'юером.

Теоретичний аналіз підходів до дослідження цінностей обдарованої особистості та методів дослідження ціннісної сфери, методики глибинного інтерв'ю надали можливість розробити керівництво для проведення інтерв'ювання щодо ціннісної регуляції становлення, прояву та розвитку обдарованості.

Базові запитання для дослідження цінностей обдарованої особистості методом інтерв'ю:

1. Розкажіть про себе, яка Ви людина?
2. Розкажіть про головні види Вашої активності, напрямки самореалізації. Чому Ви більше за все приділяєте часу та зусиль? Наскільки це для Вас значуще?
3. Як давно це так? Як було раніше?
4. Що для Вас в житті важливо? Розкажіть про свої цінності.
5. Що Ви думаєте про важливість досягнень? Визнання іншими? Саморозвитку? Продуктивного життя, створення чогось? Пізнання? Творчості? Свободи та незалежності?
6. Як формувались Ваші цінності? Як Ви до цього прийшли?
7. Хто та що спричинили вплив на формування Ваших поглядів та цінностей?
8. Хто є для Вас взірцем? Чия думка для Вас найбільш важлива?
9. Як Ви бачите своє майбутнє в ідеалі, який реалістичний прогноз?
10. Які головні проблеми в Вашому житті?

Інтерв'ю було організовано за ієрархічним принципом: послідовно ставились перелічені вище загальні запитання; якщо відповіді були неповними, ставились детальні конкретні питання. У результаті зберігався природний хід бесіди та забезпечувалась повнота інформації.

Якісний аналіз отриманого матеріалу надав можливість виділити описані нижче типи життєвої активності, що виявились досить жорстко пов'язаними з конкретними особистісними цінностями.

Перший тип активності – **прагнення до емоційно насиченого життя** – через нові враження, події, спілкування з новими людьми, подорожі. Категоричне заперечення монотонності та буденності. Зосередженість на конкретних цілях та діяльності, зокрема професійній діяльності, відсутня. Якщо спитати, перелічуються як власні практично всі соціально бажані цінності, проте відчувається беззмістовність цих декларацій. Реально види активності, діяльності та цінності описаного типу не перетинаються з такими в обдарованої особистості. На передній план виступають цінності яскравого життя, емоційного комфорту, приємних комунікативних контактів, популярності в інших. Спостерігається прагнення уникати життєвих проблем та неприємних рефлексій.

Наприклад, Н. говорить: «Мій спосіб життя різнобарвний, я постійно намагаюся шукати для себе щось нове, не зупинятись... Це можуть бути різні заходи, наприклад, творчого плану. Музика та творчість надають мені можливість відпочивати, не грузнути в навчанні, якихось проблемах. Я відволікаюся та реалізую себе як творча особистість, тобто шукаю різні шляхи для того, щоб мені було комфортно, добре, щоб мене не навантажувала якась моральна напруженість.

Ще я люблю читати книги, це один із способів відволіктись від буденності. Люблю щось нове ... я не можу сидіти на місці. Люблю активний відпочинок, подорожувати, сходити на якусь лекцію, відвідати якийсь курси, я не можу сидіти вдома. Своє майбутнє бачу пов'язаним з подорожами, хочу відкривати для себе нові країни, нові горизонти... Не хотілося б займатись нудною роботою, сидіти в офісі, друкувати якийсь тексти, укладати документи. Це, я вважаю, марна трата часу, оскільки це не приносить мені ніякого задоволення. Для мене важливо, щоб кожен день був сповнений яскравими враженнями, новими переживаннями, зустрічами, емоціями.

Як практично побудувати своє життя, щоб це реалізувати? В ідеалі я б виступала в театрі, співала б на сцені. Мені подобається саме така творча діяльність.

Мої основні цінності пов'язані з сім'єю, друзями. Мені дуже складно, якщо ні з ким не спілкуюсь, якщо я сама. Мені обов'язково потрібне спілкування. Далі це – свобода, щоб мене нічого не обмежувало, щоб можна було робити все, що хочеться».

А. зазначає: «Для мене головне, щоб робота приносила задоволення. Якщо мені щось не подобається, я не стану цього робити. Навіщо взагалі тоді це робити? Загалом я більше люблю спонтанні рішення».

Д. говорить: «Я – яскрава особистість. Такий вогник, який різко запалюється та дуже повільно затухає. Життя в мене яскраве, постійно прагну взаємодіяти з різними людьми, відвідувати різні заходи, робити щось, щоб не було нудно, займатись спортом, читати, подорожувати. Мені сподобалось працювати як проєкт-менеджер, адже ти завжди в центрі подій, спілкуєшся з багатьма людьми. У майбутньому хотілося б мати цікаву роботу, яка мене не навантажуватиме, легку сім'ю, багато вільного часу.

У людині я ціную прагнення до розвитку, нестандартність, щоб вона не була монотонною, демонструвала незвичайні, непередбачувані вчинки».

О. зазначає: «Постійно потрібно знаходити те, що наповнювало б моє життя. Якщо нічим не займаюсь, то стає дуже погано, турбують різні думки. А що я взагалі роблю? Навіщо? У чому смисл? Найбільш лякає перспектива розміреного життя за чітко визначеним графіком – робота, дім, сон, знову робота в офісі. Лякає, що це може ніколи не закінчитись, в цьому не буде ніякого смислу, я не буду отримувати ніяких задовольень. Лякає одноманітність та порожнеча. Тому дуже сильно себе завантажую, крім навчання, – танці, акробатика, німецька. Коли весь час зайнятий, ні про що погане не думаю. Хотілося б у майбутньому працювати в міжнародній некомерційній організації, постійно подорожувати».

Другий виділений тип активності – **прагнення до комфортного життя**, засобами якого виступають гроші, соціальні зв'язки, зручне середовище, вид занять. Інший важливий аспект – відмова від надмірних, на думку носіїв цього типу, зусиль в певній діяльності та від міжособистісних зобов'язань, які переживаються як несвобода. Такі люди можуть також планувати переїзд до іншої, як очікується, комфортнішої країни. Спосіб життя та цінності обдарованої особистості ними змістовно заперечуються.

Ілюстрацією є слова В.: «Подобається займатись креативними речами, знімати цікаве відео, фотографії, вести блоги. Мене цікавить косметика, подорожі, блоги про своє життя... Я роблю все можливе, щоб якимось довчитись в університеті та поїхати з цієї країни, краще в США, адже два роки тому туди поїхала моя сестра. Мені здається, там ставлення до людей інше, простіше знайти друзів, заробити гроші. З тими зарплатами ти можеш дозволити собі подорожувати, там для людей більше роблять.

Цінності? Мені здається, що все вирішують гроші, статус. У цьому середовищі до всього інакше ставляться, там можна знайти собі кохання, чоловіка. У нас люди вважають, що жінка має обов'язково працювати. А за кордоном жінка може і працювати, і не працювати, це її власний вибір».

А. говорить: «Ніколи нічим не займалась. Дивлюсь фільми, серіали, гуляю з друзями, спілкуюсь з сестрою, полюблю готувати. Хотілося б зробити кар'єру актриси, переїхати жити до Європи, Нью-Йорку або Лос-Анджелесу».

Практичний (утилітарний) тип активності передбачає спрямування основних ресурсів в сферу професійної діяльності та сім'ї. Останні розглядаються не лише як сфери, де можна заробити гроші та продовжити рід, а й як самореалізація та задоволення. Проте, на відміну від способу життя та цінностей обдарованої особистості, домінують стереотипні рішення та економне витрачання власних зусиль. Цінності пізнання та творчості знаходяться на задньому плані. Розвиток та продуктивність розуміються виключно прагматично. Проблеми та перешкоди в діяльності рефлексуються в цьому ж аспекті.

Ілюстрацією поглядів цього типу є погляди Г.: «Мої цінності? Сім'я перш за все. Гроші теж важливі. Самореалізація. Не хочу сидіти вдома, бути якоюсь домогосподаркою. Гедонізм також».

Д. говорить: «Свої зусилля тепер спрямовую на навчання, вивчення іноземних мов на курсах, автошколу. Адаже хочу продовжити навчання в магістратурі за кордоном. Вважаю, що навчання має бути першим пріоритетом в житті студента. Не знаю, чим саме буду займатись у житті. Але, якщо за щось берусь, прагну довести справу до кінця. Якщо буду робити все за планом, щось таки й вийде. Для мене також важливо створити власну родину, щоб успіх був не лише в роботі, а в сім'ї».

Пізнання? Творчість? Спокійно до цього ставлюсь. Вважаю, що цим люди починають займатись, коли вже реалізували себе в більш життєво необхідних сферах... Визнання? Я ніколи не прагнула до визнання з боку інших, ніколи не мріяла бути популярною... Продуктивне життя? Це означає не гаяти час, витрачати його з користю».

Різнострамований тип активності характеризується відсутністю особистісно значущих життєвих цілей, пріоритетних напрямів докладання зусиль. Декларуються загальнолюдські цінності, на передній план виступають ті з них, що відповідають даній віковій, гендерній, соціальній та професійній групі, але помітно, що ці цінності не втілюються в практичній діяльності.

А. зазначає: «Важко чітко визначити, яка я людина. Як в усіх, у мене є певні життєві цілі, намагаюсь їх досягти. Але мене більше цікавить саморозвиток у всіх планах. Постійно беру участь у різноманітних проектах, волонтерській діяльності, займаюсь спортом, намагаюсь вчити мови. Чотири роки займалась тенісом, потім – професійно баскетболом. Хочу працювати у міжнародних організаціях. Працювати з документами за комп'ютером – це не для мене. Відчуваю, що здатна вирішувати глобальніші завдання. Більшу частину свого часу та коштів витрачаю на подорожі. Об'їздила всю Україну, була у Європі та в частині Азії. Постійно подаю документи на отримання грантів для продовження навчання за кордоном».

Саморозвиток – це постійно щось читати, знайомитись з новинами, бути у центрі подій. Це цікавість до абсолютно різних сфер – від геології до астрології. Дуже багато читаю, пишу власні мініатюри, часто відвідую театри».

П. говорить: «У мене величезні проблеми, адже немає стійких орієнтирів та цілей, постійні хитання. Я все ставлю під сумнів, навіть свої переконання. У результаті не знаю, куди йти і що робити. Не хочеться робити будь-що, тому я не роблю нічого. Коли немає енергії та натхнення, мене вистачає ненадовго, я часто кидаю справи».

Наступний тип активності можна назвати **орієнтованим на роботу («трудоголічним»)**. Переважна частина часу та зусиль спрямовується на продуктивну діяльність, яка є основним джерелом задоволення від життя. На першому плані

знаходяться цінності роботи, досягнень, продуктивності, самореалізації та саморозвитку. Багато представників цього типу високо цінують творчість та пізнання.

Наприклад, А. стверджує: «Найважливіше відчуття, яке приносить задоволення, – це відчуття виконаного обов'язку. Мені дуже складно, коли нічого не роблю. Отже основний пріоритет – постійно чимось займатись та розвиватись. Інакше я відчуваю себе не реалізованим, що для мене є проблемою. Вагому частину часу відводжу на навчання. Іншу частину – займає робота. Вивчаю також мови. Працюю як журналіст. Виконувати отримані завдання з написання статей чи інших матеріалів мені складно (складно знаходити матеріал, потрібних людей), тому щоразу, як закінчую певну частину роботи, зазвичай раз на тиждень, переживаю надзвичайне задоволення, адже відчуваю, що зроблено щось корисне. Те саме з навчанням. Коли ставлю якусь крапку в розпочатій справі, це надзвичайно підіймає настрій. Це стосується будь-якої справи, якою займаюсь, наприклад, відвідування курсів з водіння та отримання водійського посвідчення. Для мене дуже важливо відчувати себе реалізованим та бути на своєму місці – лише тоді можу бути щасливим».

Останній з виділених у представленому дослідженні типів життєвої активності – **тип, сфокусований на змісті діяльності**. Серед респондентів до цього типу належали успішні фахівці в ІТ-сфері, частина з них досягла вагомого професійного статусу в Україні, інші – переїхали до Європи або США та отримали роботу в глобальних компаніях. Представники цього типу переважну частину своєї життєвої енергії та часу приділяють професійній діяльності, яка водночас є основним їхнім життєвим захопленням. На перших місцях знаходяться цінності пізнання, створення чогось нового, розвитку та саморозвитку.

Наприклад, М. зазначає: «Головним напрямом самореалізації для мене є професійна діяльність. Робота дуже важлива, адже займаюся тим, що подобається. Так було й раніше, практично завжди. Захоплювався електронікою з дитинства. Ймовірно, вплинули брати, хоча в них самих в результаті інтерес до цієї сфери виявився не настільки сильним, тоді як я з дитинства багато всього робив власними руками.

Десь на третьому курсі університету оформились напрями докладання зусиль, які були цікаві та потрібні на ринку. Висока зарплата не була головним фактором ані при виборі, куди й на кого йти навчатись, ані при виборі місця роботи. Перший підробіток взагалі був за «смішні» гроші.

Для мене надзвичайно важливою є можливість займатись тим, що мені подобається. Крім того, від того, що я роблю, має бути користь іншим людям. Цю корисність підтверджує визнання, хоча очевидна прив'язка до мене як до автора розробки зовсім не обов'язкова.

Саморозвиток я відчуваю, коли кажу собі: «Тепер я можу (вмію) ось це!». Оцінка таких досягнень кимось іншим для мене зовсім не обов'язкова. А пізнання і творчість вважаю невід'ємними складовими самореалізації в діяльності».

А. говорить: «Найбільшу кількість часу приділяю моніторингу новинок, вивченню технічної документації, роботі з обладнанням в режимі вільного тестування. Протягом двадцяти років це – хобі і робота одночасно.

Головне для мене – дізнаватися щось нове, задовольняти свою цікавість. Крім того, важливо відчувати себе потрібним і отримувати матеріальну й моральну компенсацію за

докладені зусилля. Хоча на початку свого професійного шляху просто займався тим, що мені подобалося, а потім знайшлися люди, які почали платити за це гроші.

За все життя був лише на двох співбесідах: на першу потрапив випадково, а на другу йшов з рекомендацією «провалити» тестування або вимагати явно нереальну зарплатню. Фактично робота завжди шукала мене, а не я роботу. Можливо, зміг би досягти більшого, якби проявив більшу активність, але навряд чи я отримував би більше задоволення від роботи».

О. зазначає: «Сфера діяльності в мене єдина – програмування. Це стосується як професійних обов'язків, так і хобі. Саме на програмування витрачаю переважну більшість свого часу та зусиль, намагаюся слідувати за розвитком технологій, читаю професійну літературу, прагну здійснювати не пов'язані з роботою проекти, які мене цікавлять. Окрім того, я є активним членом open-source-спільноти – сукупності людей, що розробляють безкоштовне програмне забезпечення з відкритим кодом, яке кожен, хто забажає, може використовувати в своїх подальших доробках. Ніким, окрім програміста, уявити себе не можу. Лише незначну частину зусиль й не дуже регулярно спрямовую в інші сфери – музику та фотографію.

Комп'ютерами зацікавився дуже рано. Перша згадка: мені вісім або дев'ять років, шкільна вчителька розповідає історію про те, як брала участь у комп'ютерному тестуванні. Вона натискала одне, її конкурентка – інше, й зрештою комп'ютер видав їй хороший результат, а конкурентці – поганий. Після уроку попросив вчительку розповісти про комп'ютери детальніше, але, на жаль, вона нічого не змогла додати. Відтоді читав все, що тільки міг відшукати, про комп'ютери та калькулятори, які програмуються. Але доступу до них, на жаль, не мав, тому доводилось лише теоретизувати. Пізніше моєму другові купили такий калькулятор і я, нарешті, зміг перейти до практики – почав реалізовувати найпростіші програми з обрахунку формул. Дуже захоплювався математикою, тому цікаво було писати прості програми для здійснення математичних обрахунків.

Починаючи з п'ятого класу, брав участь у районних та обласних олімпіадах з математики та зазвичай посідав призові місця. Хресна, яка була вчителькою математики в школі, надавала мені літературу, задачі й загалом заохочувала інтерес до цієї галузі знань. По телебаченню тоді проводилися заочні олімпіади з математики та фізики, вона записала завдання й дала мені. Я посів чотирнадцяте місце з математики та друге з фізики, в результаті отримав запрошення на вступний іспит від фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Так, у чотирнадцять років вступив до ліцею і вперше отримав доступ до нормального комп'ютера та великої кількості літератури з програмування. У ліцеї були уроки з інформатики і можна було також отримати «комп'ютерний час»: приходити до комп'ютерного класу на годину-дві після уроків, за розкладом. У будь-який спосіб намагався потрапити до комп'ютерного класу. Адже учні ліцею відвідували його переважно для гри в комп'ютерні ігри потайки від лаборантів (грати було заборонено), тому поза розкладом нас пускали неохоче. Мені грати було не дуже цікаво, переважно програмував. Наші вчителі інформатики помітили це і стали пускати мене частіше. Учні передавали з рук в руки книжки з програмування, це було єдине джерело інформації (доступного Інтернету тоді ще не було), тому вони зачитувалися до дірок.

Після закінчення ліцею вступив до факультету кібернетики того ж університету із бажанням стати професійним програмістом. Однак навчали нас переважно математиці. Програмуванню та суміжним галузям вчили дуже мало й на старших курсах. Крім того, я втратив доступ до комп'ютерів, а власного в мене тоді ще не було. На сусідньому радіофізичному факультеті, де навчалися мої друзі, був клас старих алфавітно-цифрових терміналів, на яких можна було працювати за умови наявності вільних місць. У цьому класі займалися студенти молодших курсів – виконували лабораторні з обчислювальних методів, тому, щоб місця звільнялися швидше, я допомагав їм робити завдання. На старих терміналах цього класу була встановлена нова для мене операційна система UNIX та був доступ до Інтернету – без графіки, лише текст. Але це було надзвичайно захоплююче: підключитися до якогось серверу, наприклад в університеті в Фінляндії, і дивитися, які там зберігаються файли. Читав про UNIX все, що міг віднайти.

Загалом читання – це мій основний спосіб навчання. Якщо необхідно опанувати нову технологію – намагаюся знайти джерело інформації: книгу, документацію, сайт в Інтернеті. Потім знаходжу собі проект і прагну його реалізувати. Це додає практичного елементу до знань. Зрештою можна використовувати цю технологію в роботі. Застосовую такий підхід ще з часів навчання в ліцеї, утім зараз здобувати інформацію стало значно простіше. Багато чому навчився, коли працював в реальних комерційних проектах, в які мене брали, ймовірно, лише через нестачу програмістів у той час. Я ж вважав себе компетентним та знаючим, хоча насправді знав дуже мало й виконував роботу погано.

У 2003-2004 роках через колег знайшов постійних замовників з США та з Австрії, з яким співпрацював віддалено. Водночас, розпилення зусиль стало втомлювати мене, тому почав замислюватися над пошуком постійної роботи. Після виконання чергового невеличкого проекту замовник запропонував пройти співбесіду в новій компанії, інтереси якої він представляв. І хоча зарплатню пропонували меншу, аніж мій тогочасний заробіток, проект був цікавим. Окрім того, мені запропонували додаткові бонуси й можливість переїхати до Канади. Тому я погодився. Однак навантаження там виявилось надмірним, графік роботи занадто напруженим. Крім того, я був недостатньо кваліфікованим для деяких завдань, але оцінював себе неадекватно, вважав, що недостатньо працюю. Після двох років такої роботи здобув тривале професійне вигорання та майже провалений проект. І хоча для мене найняли помічників, я не мав достатньої енергії для того, щоб щось змінити. Коли зібрався піти з цієї роботи, мені підняли зарплатню та пообіцяли роботу в Канаді. Я залишився, хоча позитивних зрушень у проекті так і не було. Усе закінчилося, коли я отримав візу для роботи в Канаді та відмовився від подальших пропозицій залишитися працювати в цій компанії на кращих умовах. Цей досвід вважаю важливим, хоча і зі знаком «мінус» – зрозумів, що потрібно знати свої можливості й розуміти, коли продовжувати проект більше немає сенсу.

Подальшим вагомим внеском у мій професійний розвиток став досвід роботи в Канаді та США. До цього я працював лише в невеличких командах, де в мене була власна зона відповідальності, що не перетиналася з іншими. Натомість за кордоном почав потроху вчитися делегувати завдання й відмовлятися від спроб прискіпливо-дріб'язково контролювати колег.

Вирушаючи до Канади, розмірковував про те, що там легше продавати програмні продукти (менше юридичної метушні), хоча які саме продукти збираюся продавати, не уявляв. Теоретично передбачав, що працювати в Канаді буде цікавіше, хоча ніякого попереднього дослідження ринку не проводив. ІТ-ринок Ванкувера виявився не дуже великим, утім я й не розраховував одразу після переїзду отримати роботу мрії. Мої роботодавці, схоже, самі не дуже розуміли, навіщо я їм потрібен, тому два роки періодично вигадував собі завдання, займався власними проектами та допомагав молодшому програмісту. Водночас ходив на місцеві професійні зібрання та міркував про пошуки іншої роботи. На одному із зібрань познайомився з колегою, який працював у галузі, де я мав певний досвід. Він запропонував мені пройти співбесіду в компанії, де працював. Співбесіда пройшла вдало, друга робота виявилася значно цікавішою, аніж перша: хороша команда, продукт, який використовується в сотнях тисяч офісів, можливість побачити виробництво цього продукту «зсередини». Це було пізнавально, хоча й не повною мірою відповідало моїм уявленням про роботу в компанії такого рівня.

До Америки я переїхав з ініціативи колишнього колеги, з оглядом на потенційні професійні перспективи. Силіконова Долина – це центр ІТ-індустрії та найбільш великий ринок роботи для програмістів. Мої очікування в цілому там виправдались. Компанія, в якій працюю, робить свій продукт «з нуля» й стрімко розвивається. За три роки роботи тут отримав гарний досвід розробки нових продуктів, який навряд чи міг би здобути в Україні, де ринок програмування є аутсорсинговим (виконуються конкретні готові завдання, про розробку загальної концепції не йдеться). З іншого боку, впевнений, що мережа професійних зв'язків в Україні в мене була б ширшою, то ж простіше було б долучитися до цікавого проекту на ранньому етапі чи взагалі розпочати проект.

Яким буде мій подальший професійний розвиток, не знаю. Вважаю, що вже досяг свого максимуму як програміст, і тепер можу вивчати нові технології, але це буде кількісним розвитком.

Програмування завжди було й моїм хобі, мені подобалось і подобається створювати нові продукти, знаходити проекти і потроху їх реалізовувати. Це було єдиним, що справді мене цікавило. Однак коли це стало професією, з'явилися й негативні емоції, й зникнення інтересу на певний час. Утім тепер, думаю, віднайшов баланс. У якості хобі займаюся роботою, яка відрізняється від основної, вирішую задачі іншого типу.

Окрім того, програмування open-source в якості хобі містить і соціальну складову – моєю роботою користуються інші, роблять на її основі щось нове, вчать на ній. Мені подобається, коли щось, що я зробив, приносить користь іншим. То ж мені подобається те, що роблю зараз. Єдине питання, яке постає: чи встигатиму за розвитком технологій? Однак, досвід показує, що технології розвиваються повільніше, аніж здається, то ж за наявності гарних фундаментальних знань, можна активно перенаправляти свої зусилля. Водночас немає впевненості, що мені подобатимуться напрямки подальшого розвитку технологій.

Для мене важливо занурюватися в якусь проблему. З останнього – онлайн-навчання з предметів, що викликають в мене певний інтерес: штучний інтелект, геноміка, теорія музики. Інакше мені стає нудно. Мені з дитинства необхідно було багато стимулів: книжки, задачі, кросворди. Батьки не формували мій пізнавальний інтерес і не

прищеплювали любов до знань. Водночас не відмовляли в проханні купити книжки. Ставились до цього так, начебто я просив будь-що інше, наприклад, іграшки.

Важлива для мене й творчість у широкому сенсі – створювати щось нове з нічого: музику, картини, книги, програми, вишивку хрестиком, кораблі в пляшках, не принципово, що саме. Вважаю, що творчість підносить людину над реальністю. Тут багато граней: і радість створення для самого творця, і естетичне задоволення чи практична користь для споживачів, і слід у всесвіті після людини, хоча б кимось помічений, і рух уперед. Творці імітують один одного, будують щось нове на основі старого чи на запереченні старого.

Велике значення для мене також має доброта – моя та інших людей. Доброта в будь-яких проявах, зокрема, до незнайомих. Адже чим більше проявів взаємної доброти, тим більш відкриті люди один до одного й менше сил йде на побудову різноманітних захистів задля виживання, а більше залишається на творчість, на створення чогось.

Якщо ж говорити про самореалізацію, для мене вона – складова творчості. Радість творця – це і є самореалізація. Для мене це – найважливіше. Зовнішня оцінка та визнання приємні, але не такі важливі. Якщо зробив щось, задоволений результатом, мене хвалять – це приємно. Однак якщо ніхто не помітив, це не зменшує мого задоволення від роботи. А у проектах із соціальною складовою зовнішня оцінка – це просто частина результату. Потрібно знати, чи користуються споживачі продуктом. Тому особистий відгук на електронну пошту так само важливий, як і огляд на якомусь сайті.

Чи є хтось для мене взірцем? Якщо говорити про професійний шлях, то так. Це – Ричард Фейнман, фізик, лауреат нобелівської премії, який все життя займався тим, що йому цікаво; та Джон Кармак, програміст, який написав усім відому гру Doom та багато інших ігор, і також займається тим, що його цікавить. Це дуже розумні та дуже продуктивні люди, вони рухали свою галузь уперед (Кармак робить це й досі)».

Викладені результати корелюють з даними Н. А. Бельської, в дослідженні якої на змішаній вибірці було виділено фактори (виміри) ціннісної системи особистості, що інтерпретуються як параметри, які диференціюють інтелектуально обдарованих та пересічних старшокласників:

1. Орієнтація на продуктивну творчу та особистісну самореалізацію – творчість, саморозвиток, цілеспрямоване та продуктивне життя.

2. Егоцентризм та самоствердження в кар'єрно-фінансовому плані – матеріальне благополуччя, суспільне визнання, влада, цікава робота, життєві задоволення.

3. Особисте та родове самозбереження в значущих міжособистісних стосунках – здоров'я, безпека, любов, дружба, щасливе сімейне життя [2].

Вважаємо, що наші результати доповнюють дані Н. А. Бельської, адже ці дослідження спирались на різні вибірки, нестандартизовані та стандартизовані методики збору інформації, кількісний та якісний аналіз даних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отриманий матеріал надає можливість виділити шість типів життєвої активності, що внутрішньо пов'язані з орієнтацією на конкретні особистісні цінності та формують в аспекті прояву обдарованості певний спосіб життя.

Емоційно насичений спосіб життя передбачає орієнтацію на цінності нових яскравих вражень, емоційного комфорту, приємного спілкування, популярності. Одночасно заперечується цінність наполегливої планомірної роботи, напружених внутрішніх пошуків.

Орієнтований на комфорт спосіб життя також на практиці не передбачає подолання зовнішніх та внутрішніх труднощів, максимальну мобілізацію власних сил як механізм розвитку. Серйозні зусилля та зобов'язання з власного боку заперечуються. Провідні цінності – гроші, соціальні зв'язки, зручне середовище, вид занять.

Різнострамований спосіб життя відрізняється відсутністю чітко визначеного вектора життєдіяльності. Цінності можуть декларуватися дуже різні, однак вони не є системоутворюючими для особистості. Такий спосіб життя може бути етапом у розвитку особистості, коли вона ще не знайшла себе.

Утилітарний спосіб життя передбачає раціональне використання власних життєвих ресурсів задля досягнення максимальної адаптивності. Економія зусиль та орієнтація на перевірені знайомі рішення найбільше заважає прояву обдарованості представника такого типу. Зазвичай він цінує кар'єру, сім'ю, гроші, інше розглядається як другорядне.

Представник *орієнтованого на роботу способу життя* переважну частину часу та зусиль спрямовує на продуктивну діяльність, яка для нього є основним джерелом задоволення. На першому плані знаходяться цінності роботи, досягнень, продуктивності, самореалізації та саморозвитку. Багато представників цього типу високо цінують творчість та пізнання.

Сфокусований на змісті діяльності спосіб життя передбачає спрямування переважної частини життєвої енергії та часу в професійну діяльність, яка водночас є основним життєвим захопленням. На перших місцях знаходяться цінності пізнання, створення чогось нового, розвитку та саморозвитку.

У межах проаналізованих типів взаємозв'язок особливих досягнень та прийняття певних особистісних цінностей свідчить про важливу роль останніх в регуляції життєдіяльності обдарованої особистості. Зокрема, встановлено зв'язок продуктивної інтелектуальної діяльності, що розглядається як головна ознака обдарованості, з цінностями пізнання, наполегливої роботи, створення нового, корисного, розвитку та саморозвитку. Маркером успішності руху в зазначеному напрямку для особистості такого типу є досягнення та визнання в сфері провідної діяльності.

У детальному теоретичному та емпіричному аналізі особливостей формування та розвитку виявлених типів вбачаємо перспективи для проведення подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Белановский С.А. Глубокое интервью / Сергей Александрович Белановский. – М.: Никколо, 2001. – 320 с.
2. Бельская Н.А. Ценностные ориентации старшеклассников с признаками интеллектуально-академической и творческой одаренности / Н.А. Бельская // Одаренный ребенок. – 2016. – № 6. – С. 106-118.
3. Володина Е.П. Особенности жизненных ценностей и их динамика у интеллектуально одаренных молодых специалистов-психологов / Е.П. Володина// Бюллетень ВСНЦ СО РАМН. – 2015. – № 4 (104). – С. 34-38.
4. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство / Виктор Николаевич Карандашев. – СПб.: Речь, 2004. – 70 с.
5. Квале С. Исследовательское интервью / С. Квале. – М.: Смысл, 2003. – 301 с.
6. Климонтова Т.А. Самоорганизация внутреннего мира интеллектуально одаренных старшеклассников: структура и функционирование: дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Климонтова Татьяна Анатольевна. – Ярославль, 2014. – 408 с.

7. Корольов Д.К. Подходи до дослідження ціннісної сфери обдарованої особистості / Д.К. Корольов // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том VI. Психологія обдарованості. – Вип. 13. – С. 67-79.
8. Ларионова Л.И. Кросскультурное исследование психологических особенностей одаренных студентов (на примере России и Монголии) / Л.И. Ларионова // Сибирский психологический журнал. – 2011. – № 46. – С. 49-59.
9. Маслоу А.Г. Мотивация и личность / Абрахам Гарольд Маслоу. – М.: Питер, 2011. – 351 с.
10. Мельничук І. Ціннісно-сміслові орієнтації обдарованої молоді / Ірина Мельничук // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 91. – С. 146-150.
11. Метод беседы в психологии / [Редактор-составитель А.М. Айламазьян]. – М.: Смысл, 1999. – 222 с.
12. Музика О. Л. Звіт про науково-дослідну роботу «Ціннісна детермінація становлення обдарованої особистості» (заключний) / О.Л. Музика, І.М. Біла, Д.К. Корольов, О.О. Музика, М.А. Сніжна. – Електронні дані. – [Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2017]. – Режим доступу: <http://lib.iifta.gov.ua/710031/>. – Назва з екрана.
13. Музика О. Л. Ціннісна підтримка особистісного росту / О. Л. Музика // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч. II. – С. 232-240.
14. Музика О. Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити? / О. Л. Музика // Обдарована дитина. – 2006. – №3. – С. 11-16.
15. Непомнящая Н.И. Ценностность как личностное основание: Типы. Диагностика. Формирование / Нинель Ионтельевна Непомнящая. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000. – 176 с.
16. Спешилова Т.С. Структура ценностно-смысловой сферы личности старшеклассников с различными формами одаренности / Татьяна Сергеевна Спешилова // Теория и практика общественного развития. – 2013. – № 1. – С. 112-114.
17. Спешилова Т.С. Ценностно-смысловая сфера, ее особенности и развитие у старшеклассников с явной и скрытой формой интеллектуальной одаренности / Татьяна Сергеевна Спешилова // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П. Астафьева. – 2011. – № 4. – С. 175-178.
18. Тихенко Л.В. Система ціннісних орієнтацій інтелектуально обдарованих старшокласників / Л.В. Тихенко, Н.Ю. Сидоренко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2012. – № 7. – С. 92-95.
19. Щербатых Л.Н. Опыт формирования ценностных ориентаций у лингвистически одаренных школьников в процессе обучения иностранному языку / Л.Н. Щербатых // Вестник Брянского государственного университета. – 2013. – Т. 2, №1. – С. 244-248.
20. Эфа С.Г. Проблема ценностей и ценностных ориентаций в философской и психологической литературе // Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М.Ф. Решетнева // Сборник научных трудов под редакцией проф. Г.П. Беякова. – №2 (9), Красноярск: Изд-во СибГАУ, 2006. – С. 166-169.
21. Chovan W. Moral reasoning and personality components in gifted and average students / W. Chovan, N.L. Freeman // Perceptual and Motor Skills. – 1993. – Vol. 77, № 2. – P. 1297-1298.
22. Ferriman K. Work preferences, life values, and personal views of top math/science graduate students and the profoundly gifted: Developmental changes and gender differences during emerging adulthood and parenthood / Kimberley Ferriman, David Lubinski, and Camilla P. Benbow // Journal of Personality and Social Psychology. – 2009. Vol. 97, № 3. – P. 517-532.
23. Freeman J. Morality and Giftedness. / Joan Freeman // The Routledge International Companion to Gifted Education / [ed. T. Balchin, B. Hymer, D. Mathews]. – London, NY: Routledge, 2008. – P. 141-148.

24. Howard-Hamilton M. Franks B.A. Gifted adolescents: Psychological behaviors, values, and developmental implications / Mary Howard-Hamilton, Bridget A. Franks // *Roeper Review*. – 1995. – Vol. 17, № 3. – P. 186-191.
25. Jacobsen M.–E. Moral Leadership, Effective Leadership, and Intellectual Giftedness: Problems, Parallels, and Possibilities / Mary-Elaine Jacobsen // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 29-49.
26. Lee S.Y. The emotional intelligence, moral judgment, and leadership of academically gifted adolescents / S.Y. Lee, P. Olszewski-Kubilius // *Journal for the Education of the Gifted*. – 2006. – Vol. 30, № 1. – P. 29-67.
27. Lovecky D.V. The Moral Child in a Violent World / Deirdre V. Lovecky // *Understanding Our Gifted*. – 1994. – №6 (3). – P. 3.
28. Lubinski D. A 20-year stability analysis of the study of values for intellectually gifted individuals from adolescence to adulthood / David Lubinski, David B. Schmidt, Camilla Persson Benbow // *Journal of Applied Psychology*. – 1996. – Vol. 81, № 4. – P. 443-451.
29. Machu E. Value Preferences of Gifted Fifth Grade Pupils from Selected Elementary Schools in The Czech Republic / Eva Machu, Zuzana Navratilova // *The New Educational Review*. – 2014. – Vol. 35, № 1. – P. 175-186.
30. Narvaez D. High Achieving Students and Moral Judgment / Darcia Narvaez // *Journal for the Education of the Gifted*. – 1993. – Vol. 16, №3. – P. 268-279.
31. Nokelainen P. Comparison of academically average and gifted students' self-rated ethical sensitivity / P. Nokelainen, K. Tirri // *Educational Research and Evaluation*. – 2007. – Vol. 13, № 6. – P. 587-601.
32. Roeper A. Giftedness and Moral Promise / Annemarie Roeper, Linda Kreger Silverman // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 251-265.
33. Silverman L.K. The Moral Sensivity of Gifted Children and the Evolution of Society / Linda Kreger Silverman // *Roeper Review*. – 1994. – №17 (2). – P. 110-116.
34. Sternberg R. J. Reflections on Ethical Leadership / Robert J. Sternberg // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 19-29.
35. Teo Ch.T. Eastern Perspectives: Moral and Volitional Education of Gifted Students / Chua Tee Teo, Yuanshan Cheng // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY : Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 241-251.

References transliterated

1. Belanovskij S.A. Glubokoe interv'yu / Sergej Aleksandrovich Belanovskij. – M.: Nikkolo, 2001. – 320 s.
2. Bel'skaya N.A. Cennostnye orientacii starsheklassnikov s priznakami intellektual'no-akademicheskoy i tvorcheskoj odarennosti / N.A. Bel'skaya // *Odarenyj rebenok*. – 2016. – № 6. – S. 106-118.
3. Volodina E. P. Osobennosti zhiznennyh cennostej i ih dinamika u intellektual'no odarenyh molodyh specialistov-psihologov / E. P. Volodina // *Byulleten' VSNC SO RAMN*. – 2015. – №4 (104). – S. 34-38.
4. Karandashev V.N. Metodika Shvarca dlya izucheniya cennostej lichnosti: koncepciya i metodicheskoe rukovodstvo / Viktor Nikolaevich Karandashev. – SPb.: Rech', 2004. – 70 s.
5. Kvale S. Issledovatel'skoe interv'yu / C. Kvale. – M. : Smysl, 2003. – 301 s.
6. Klimontova T.A. Samoorganizaciya vnutrennego mira intellektual'no odarenyh starsheklassnikov: struktura i funkcionirovanie: dis. ... doktora psihol. nauk : 19.00.01 / Klimontova Tat'yana Anatolievna. – Yaroslavl', 2014. – 408 s.

7. Korol'ov D.K. Pidhodi do doslidzhennya cinnisnoї sferi obdarovanoyi osobistosti / D. K. Korol'ov // Aktual'ni problemi psihologiyi : Zbirnik naukovih prac' Institutu psihologiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrayini. –Tom VI. Psihologiya obdarovanosti. – Vip. 13. – S. 67-79.
8. Larionova L.I. Krosskul'turnoe issledovanie psihologicheskikh osobennostej odarenykh studentov (na primere Rossii i Mongolii) / L. I. Larionova // Sibirskij psihologicheskij zhurnal. – 2011. – № 46. – S. 49-59.
9. Maslou A.G. Motivaciya i lichnost' / Abraham Garol'd Maslou. – M.: Piter, 2011. – 351 s.
10. Mel'nichuk I. Cinnisno-smislovi oriyentacii obdarovanoyi molodi / Irina Mel'nichuk // Naukovi zapiski KDPU. Seriya: Pedagogichni nauki. – 2010. – Vip. 91. – S. 146-150.
11. Metod besedy v psihologii / [Redaktor-sostavitel' A. M. Ajlamaz'yan]. – M.: Smysl, 1999. – 222 s.
12. Muzika O.L. Zvit pro naukovo-doslidnu robotu «Cinnisna determinaciya stanovlennya obdarovanoyi osobistosti» (zaklyuchnij) / O.L. Muzika, I.M. Bila, D.K. Korol'ov, O.O. Muzika, M.A. Snizhna. – Elektronni dani. – [Kiiv: Institut psihologii imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukraїni, 2017]. – Rezhim dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/710031/>. – Nazva z ekrana.
13. Muzika O.L. Cinnisna pidtrimka osobistisnogo rostu / O. L. Muzika // Naukoviі chasopis NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya №12. Psihologichni nauki: Zb. naukovih prac'. – K. : NPU imeni M.P. Dragomanova, 2005. – №6 (30). –CH. II. – S. 232-240.
14. Muzika O.L. Yak rozvivati obdarovanist' i chi mozhna її vtrattiti?/ O.L. Muzika // Obdarovana ditina. – 2006. – №3. – S. 11-16.
15. Nepomnyashchaya N.I. Cennostnost' kak lichnostnoe osnovanie: Tipy. Diagnostika. Formirovanie / Ninel' Iontel'evna Nepomnyashchaya. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut; Voronezh : Izdatel'stvo NPO «MODEHK», 2000. – 176 s.
16. Speshilova T.S. Struktura cennostno-smyslovoj sfery lichnosti starsheklassnikov s razlichnymi formami odarennosti / Tat'yana Sergeevna Speshilova // Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya. – 2013. – № 1. – S. 112-114.
17. Speshilova T.S. Cennostno-smyslovaya sfera, yeyo osobennosti i razvitie u starsheklassnikov s yavnoj i skrytoj formoj intelektual'noj odarennosti / Tat'yana Sergeevna Speshilova // Vestnik Krasnoyarskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. V.P. Astaf'eva. – 2011. – № 4. – S. 175-178.
18. Tihenko L.V. Sistema cinnisnih oriyentacij intelektual'no obdarovanih starshoklasnikov / L.V. Tihenko, N.YU. Sidorenko // Osvita ta rozvitok obdarovanoyi osobistosti. – 2012. – № 7. – S. 92-95.
19. SHCHerbatyh L.N. Opyt formirovaniya cennostnyh oriyentacij u lingvisticheski odarenykh shkol'nikov v processe obucheniya inostrannomu yazyku / L.N. SHCHerbatyh // Vestnik Bryanskogo gosuniversiteta. – 2013. – T. 2, №1. – C. 244-248.
20. Ehfa S.G. Problema cennostej i cennostnyh oriyentacij v filosofskoj i psihologicheskoy literature // Vestnik Sibirskogo gosudarstvennogo aehrosmicheskogo universiteta imeni akademika M.F. Reshetneva // Sbornik nauchnyh trudov pod redakciej prof. G.P. Belyakova. – №2 (9), Krasnoyarsk: Izd-vo SibGAU, 2006. – S. 166-169.
21. Chovan W. Moral reasoning and personality components in gifted and average students / W. Chovan, N.L. Freeman // Perceptual and Motor Skills. – 1993. – Vol. 77, № 2. – P. 1297-1298.
22. Ferriman K. Work preferences, life values, and personal views of top math/science graduate students and the profoundly gifted: Developmental changes and gender differences during emerging adulthood and parenthood / Kimberley Ferriman, David Lubinski, and Camilla P. Benbow // Journal of Personality and Social Psychology. – 2009. Vol. 97, № 3. – P. 517-532.
23. Freeman J. Morality and Giftedness. / Joan Freeman // The Routledge International Companion to Gifted Education / [ed. T. Balchin, B. Hymer, D. Mathews]. – London, NY : Routledge, 2008. – P. 141-148.

24. Howard-Hamilton M. Franks B.A. Gifted adolescents: Psychological behaviors, values, and developmental implications / Mary Howard-Hamilton, Bridget A. Franks // *Roeper Review*. – 1995. – Vol. 17, № 3. – P. 186-191.
25. Jacobsen M.–E. Moral Leadership, Effective Leadership, and Intellectual Giftedness: Problems, Parallels, and Possibilities / Mary-Elaine Jacobsen // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 29-49.
26. Lee S.Y. The emotional intelligence, moral judgment, and leadership of academically gifted adolescents / S.Y. Lee, P. Olszewski-Kubilius // *Journal for the Education of the Gifted*. – 2006. – Vol. 30, № 1. – P. 29-67.
27. Lovecky D.V. The Moral Child in a Violent World / Deirdre V. Lovecky // *Understanding Our Gifted*. – 1994. – №6 (3). – P. 3.
28. Lubinski D. A 20-year stability analysis of the study of values for intellectually gifted individuals from adolescence to adulthood / David Lubinski, David B. Schmidt, Camilla Persson Benbow // *Journal of Applied Psychology*. – 1996. – Vol. 81, № 4. – P. 443-451.
29. Machu E. Value Preferences of Gifted Fifth Grade Pupils from Selected Elementary Schools in The Czech Republic / Eva Machu, Zuzana Navratilova // *The New Educational Review*. – 2014. – Vol. 35, № 1. – P. 175-186.
30. Narvaez D. High Achieving Students and Moral Judgment / Darcia Narvaez // *Journal for the Education of the Gifted*. – 1993. – Vol. 16, №3. – P. 268-279.
31. Nokelainen P. Comparison of academically average and gifted students' self-rated ethical sensitivity / P. Nokelainen, K. Tirri // *Educational Research and Evaluation*. – 2007. – Vol. 13, № 6. – P. 587-601.
32. Roeper A. Giftedness and Moral Promise / Annemarie Roeper, Linda Kreger Silverman // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY : Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 251-265.
33. Silverman L.K. The Moral Sensivity of Gifted Children and the Evolution of Society / Linda Kreger Silverman // *Roeper Review*. – 1994. – №17 (2). – P. 110-116.
34. Sternberg R. J. Reflections on Ethical Leadership / Robert J. Sternberg // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 19-29.
35. Teo Ch.T. Eastern Perspectives: Moral and Volitional Education of Gifted Students / Chua Tee Teo, Yuanshan Cheng // *Morality, Ethics, and Gifted Minds* / [ed. Don Ambrose D., Cross T.]. – London, NY : Springer Dordrecht Heidelberg, 2009. – P. 241-251.

Korolyov D.K. Personal values of intellectually gifted personality. The work presents results of the empiric research of the gifted person's personal values conducted using an in-depth structured interview. Subjects of the research were 2nd to 4th-year students and intellectually gifted adults with significant professional achievements. As a result, the author identified and described six kinds of life activities that are connected with the orientation to specific personal values and form with regard to giftedness manifestation certain lifestyles: emotionally rich, focused on comfort, versatile, utilitarian, focused on work and focused on the meaning of an activity. Within the analyzed kinds interconnection of significant achievements and the adoption of certain personal values indicates the important role of the latter in the regulation of the livelihood of a gifted person.

Keywords: gifted person values, intellectual giftedness, giftedness, personal, values.